

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA FILOZOFIJA ZA GIMNAZIJE

A. SVRHA I OPIS PREDMETA

A.1. Svrha učenja i poučavanja predmeta

Filozofija potiče propitivanje čovjeka, svijeta i života vodeći se težnjom za spoznajom istine i dovodeći u pitanje prihvaćena vjerovanja. Susret s filozofijom je sustavan i logički utemeljen dijalog u kojemu je glavni kriterij oslanjanje na razum koji je i sam predmet filozofskog promišljanja. Učenje i poučavanje filozofije je prije svega uvod u filozofski/e način/e mišljenja. Pojam filozofije mijenjao je svoja značenja od antike do danas, no svim filozofskim naporima zajednička je refleksivna praksa.

Prva svrha učenja i poučavanja filozofije je sustavno razvijati, poticati i njegovati refleksivnost. Tek razvijanjem te sposobnosti čovjek postaje slobodan čovjek – onaj koji će tražiti razloge za prihvaćanje ponuđenih mu istina, koji propituje utemeljenje sugeriranih mu djelovanja i/ili vrijednih težnji. Takav čovjek sposoban je autonomno misliti i djelovati.

Uži smisao učenja i poučavanja filozofije je refleksija sadržaja koji su između ostalog predmeti pouke na ostalim nastavnim predmetima, a koji se ne mogu ispitivati metodama tih znanosti.

Krajnja je svrha učenja i poučavanja filozofije omogućiti da učenik razvije onu vrstu dubokog razumijevanja kojemu neka teorija ili nečije učenje samo daje oblik.

A.2. Doprinos filozofije ostvarenju ciljeva odgoja i obrazovanja

Učenjem i poučavanjem filozofije stječu se znanja i usvajaju vrijednosti nužne za razvoj svjesne i odgovorne osobe i građanina koji promišlja, djeluje i stvara. Njome se njeguje individualnost i posebnost učenika kao ravnopravnog člana društva i zajednice.

Filozofija je usmjerena na razvijanje sposobnosti učenika za samostalno postavljanje pitanja i problematiziranje svakodnevnih situacija. Jedan od najvećih doprinosa učenja i poučavanja filozofije jest razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja te vlastitog integriteta, kao i poštivanje integriteta drugih. Međusobnim dijalogom i dijalogom s filozofima, učenik shvaća i razvija vrijednost različitosti i tolerancije kao osnove modernoga demokratskog društva. Filozofija svojom otvorenosti mišljenja potiče razvoj vlastitih mogućnosti učenika i razvoj društva jer razvija samosvijest, proaktivnost i stvaralaštvo.

Učenje i poučavanje filozofije posebno promiče slobodu i odgovornost na svim razinama te očuvanje i razumijevanje osobnog i kolektivnog identiteta s naglaskom na jednakost vrijednosti drugih identiteta. Razvijanje osobne odgovornosti proizlazi iz naravi filozofije koja propitivanjem i proučavanjem dužnosti i posljedica djelovanja kod učenika potiče svijest o važnosti odgovornosti. Učenik na takav način stječe svijest o svojoj vrijednosti i važnosti kao člana zajednice koji racionalno promišlja, odlučuje i djeluje uzimajući u obzir i druge. Tako osviješten učenik propituje postupke drugih te ih potiče na odgovorno djelovanje.

Komunikacijske vještine učenika razvijaju se kroz dijalog, a pravila lijepog, dobrotornog i argumentiranog komuniciranja neizostavan su dio komunikacije civiliziranoga društva.

Znanje stečeno učenjem i poučavanjem filozofije pomaže učeniku uvidjeti da je za razumijevanje njegova svjetonazora potrebno poznavanje onoga što su i kako su drugi mislili ili misle jer svjetonazor nije plod slučajnih okolnosti koje se svakodnevno i nepromišljeno mijenjaju.

Temeljna vrijednost učenja i poučavanja filozofije je istina, a učenik ovdje prepoznaje njenu važnost, ali i probleme s kojima se susrećemo na putu do nje. Dakle, istina je ono čemu će učenik na nastavi Filozofije težiti, postajući svjesnim da je njezin imperativ propitivati utemeljenost svake tvrdnje, čak i one koju izriču autoriteti, unatoč izazovima koji iz toga proizlaze.

A.3. Vrijednosti i načela učenja i poučavanja

Vrijednosti i načela učenja i poučavanja proizlaze iz postavljene svrhe i ciljeva predmeta. Budući da Filozofija njeguje refleksivnu praksu, analitičko i sintetičko mišljenje učenika, njegovo osvještavanje načina konstruiranja svijeta i oblikovanje vlastita identiteta, prirodno je da dominantan oblik učenja i poučavanja bude istraživačko-problemski.

Filozofsko mišljenje nastaje u dijalogu pa je učiteljeva uloga pomoći učeniku problematizirati razmatrane stavove, pretpostavke i njihove implikacije, pomoći mu sagledati ih u različitim kontekstima, aktualizirati ih i na taj način otvoriti diskusiju u kojoj je učitelj moderator i sudionik. To je dijalog između učenika, između učenika i učitelja te dijalog s filozofima putem odabranih filozofskih tekstova.

Tako strukturirano učenje i poučavanje, u negativnom smislu, pokazuje nedosljednost, nekonzistentnost ili promašenost učenikovih osvrta. U pozitivnom smislu, ona razvija kritičko i kreativno mišljenje, toleranciju i brižno mišljenje. Učenje i poučavanje mora biti oslobođeno učiteljevih ideoloških, religijskih ili filozofskih opredjeljenja.

Ovakvim pristupom ostvaruje se cjeloviti razvoj učenika – kognitivni, moralni, emocionalni, socijalni i estetski. Temeljne društveno-civilizacijske vrijednosti konkretiziraju se i prepoznaju u poticanju učenika na potragu za istinom, zaštitu života i dostojanstva svake ljudske osobe, oživotvorenje slobode, ravnopravnosti, pravednosti i društvene jednakosti, uzajamno poštovanje, kulturu dijaloga i toleranciju, prijateljstvo, poštenje, djelotvornost, rad, domoljublje, skrb o zdravlju te očuvanje prirode i okoliša.

A.4. Mjesto predmeta u cjelokupnom kurikulumu

Filozofija pripada društveno-humanističkom području, no sa svojim sadržajima ulazi i u sva ostala znanstvena područja i u međupredmetne teme. Poučava se u četvrtom razredu u svim gimnazijskim programima s dva sata tjedno. U pojedinim gimnazijskim programima nude se dodatni izborni sati.

Kratka oznaka nastavnoga predmeta Filozofija je FIL.

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA

Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja Filozofije navedeni su u nastavku.

1. Poticanje i razvijanje sposobnosti kritičkog i sistemskog mišljenja i refleksivne prakse (uključujući sposobnost kritičkog čitanja i slušanja, tj. analize, interpretacije, kontekstualizacije i komparacije filozofskih i drugih tekstova).
2. Razvijanje sposobnosti snalaženja među različitim filozofskim pojmovima, stavovima, teorijama i autorima, uključujući sposobnost njihova uspoređivanja.
3. Razvijanje argumentacijskih vještina (logičkih, hermeneutičkih i retoričkih), ali i prezentacijskih (jasnoća, jezgrovitost, uvjerljivost) te dijaloških sposobnosti, odnosno sposobnosti slušanja, razumijevanja te kritičkog prihvaćanja i opovrgavanja tuđih stavova, uključujući načelno priznavanje drugog i drugačijeg (tolerancija).
4. Razvijanje sposobnosti orijentacije u vlastitim, zajedničkim i globalnim problemima uz pomoć filozofije kao pristupa i kao znanosti, što podrazumijeva oblikovanje vlastite pozicije (stava i pristupa) kao filozofske pozicije, osvještavanje vlastite uloge u društvu te razvijanje aktivnog građanstva.
5. Poticanje sposobnosti povezivanja filozofskih sadržaja i metoda sa sadržajima i metodama drugih znanosti (interdisciplinarnost), i to dvostrano, od filozofije prema drugim znanostima i od drugih znanosti prema filozofiji.
6. Razvijanje sposobnosti povezivanja osobnih iskustava i ne-znanstvenih doprinosa razumijevanju čovjeka i svijeta, kao što su religija i umjetnost, s filozofskim pristupom (pluriperspektivnost) te sposobnosti cjelovitog sagledavanja, artikuliranja, diskutiranja i razrješavanja raznorodnih i naizgled nepovezanih problema (integrativnost).

C. STRUKTURA – DOMENE PREDMETNOG KURIKULUMA

C.1. Opis domena

Učenje i poučavanje filozofije odvija se u četvrtom razredu, a odgojno-obrazovne teme organizirane su u osam domena. Predviđeno je da od osam ponuđenih domena tri budu obvezne (Postojanje i svijet, Spoznaja i znanje te Djelovanje i orijentacija). Ovisno o vlastitom interesu i interesu učenika ili osobitostima škole, učitelj mora, uz obradu triju obveznih domena, kao četvrtu domenu izabrati ili jednu od ponuđenih izbornih domena (Društvo i politika, Stvaralaštvo i umjetnost, Znanost i objašnjenje, Um i tijelo te Jezik i značenje) ili ekstenzivniju i dublju obradu jedne od obveznih domena. Pod dubljom i ekstenzivnijom obradom podrazumijeva se obrada tema (razrada ishoda) koji su unutar obveznih domena označeni kao izborni. Tri obavezne i četvrta (izborna) domena ne trebaju biti obrađivane navedenim redoslijedom. One su način organizacije kurikuluma, no ne nužno i procesa poučavanja i učenja. Stoga se teme (razrade ishoda) domena mogu kombinirati i unutar jednog nastavnog sata, odnosno ispreplitati. To znači da se unutar obrade jedne domene mogu pojavljivati teme drugih domena.

Ovako strukturirano učenje i poučavanje filozofije omogućuje stjecanje obrazovno-odgojnih iskustava kojima se postiže temeljna filozofska edukacija s obzirom na postavljene ciljeve predmeta Filozofija. Osnovna je ideja ovako oblikovanih domena prije svega pružanje uvida u temeljna filozofska pitanja koja se tiču različitih područja ljudskoga mišljenja, djelovanja i stvaranja (theoria, praxis i poiesis) i koja se razmatraju u odgovarajućim filozofijskim disciplinama. Kako je osnovna intencija predmeta Filozofija u srednjim školama pobuditi interes učenika za dublju misaonu analizu pojava koje mu se čine samorazumljivima, učenje i poučavanje filozofije ponudit će učeniku kvalitetnu podlogu za njegovo samostalno misaono traganje neovisno o daljnjem školovanju.

Naglasak se, kroz tri obvezne domene, stavlja na problematiku ontologije, epistemologije, antropologije i etike, tj. pitanja o čovjeku i njegovu položaju u svijetu, o samome svijetu te o spoznavanju i djelovanju kao modusima pristupa svijetu. Uz upoznavanje s filozofijskim odgovorima na spomenuta pitanja i filozofijski instrumentarij općenito, učenik ovdje treba razvijati sposobnost filozofiranja, odnosno kritičkog i autonomnog promišljanja problema čovjeka i svijeta, ali i uvidjeti mogućnosti i ograničenja vlastitog spoznavanja i djelovanja. Problemi filozofije društva, politike i prava (4. domena), estetike (5. domena), filozofije znanosti (6. domena), filozofije uma (7. domena) i filozofije jezika (8. domena) nisu određeni kao izborni zato što su ta pitanja nevažna, nego zato što se učiteljima želi prepustiti izbor onih tema za koje procjenjuju da su učeniku važne, pri čemu treba istaknuti vrijednost kvalitete obrade naspram kvantitete obrađenih tema.

Prednost ovako zamišljenih domena je to što se njima kod učenika razvijaju znanja i vještine čijim se oživotvorenjem učenika osposobljava za povezivanje tema Filozofije s temama drugih nastavnih predmeta, a povezivanjem tema s kojima se susreće na nastavi Filozofije s iskustvom učenika, i za svakodnevni život.

Ovako strukturirano učenje i poučavanje metodičko uporište ima u istraživanju i primjeni tradicionalnih i suvremenih filozofijskih pristupa pojedinim problemima, čime filozofijski pristup postaje prepoznatljiv i razumljiv, a osim toga omogućava učeniku da stekne uvid kako teorijska podloga filozofije predstavlja osnovu za svakodnevnu praktičnu djelatnost.

C.2. Opisi pojedinih domena

C.2.1. Postojanje i svijet

U prvoj domeni istražuju se pitanja metafizike s naglaskom na ontologiji, odnosno pitanje: »Za što možemo reći da postoji?«. Ovom tematikom, na različite se načine oblikuje pojam o čovjeku (antropologija), prirodi (kozmozologija, filozofija prirode) i bogu (teologija). Učenik uviđa razliku između današnjih znanstvenih pristupa, u kojima svaka znanost objašnjava dio ljudskog iskustva te filozofije koja nastoji obuhvatiti cjelinu. Istražuju se različiti putevi mišljenja o problemima poput uređenosti svijeta, njegove djeljivosti, zakona kojima je vođen, kretanja, pitanja imaju li stvari svoju bit ili je ono što nazivamo stvarima samo skup svojstava itd. Baveći se ovim pitanjima, učenik doživljava teškoću konzistentnog mišljenja o čovjeku i svijetu, uviđa važnost temeljnih stavova za sva druga razmatranja te razvija sposobnost sagledavanja problema iz različitih perspektiva, neovisno o vlastitim uvjerenjima, kao i dosljednost koja uključuje obvezu pristajanja na posljedice općih stavova o čovjeku i svijetu koje prihvaćamo.

C.2.2. Spoznaja i znanje

Istraživanje različitih puteva mišljenja o problemu spoznaje (pitanja teorije spoznaje, gnoseologije ili epistemologije) predmet je druge domene učenja i poučavanja Filozofije. U ovoj domeni razmatraju se, primjerice, pitanja: što i koliko mi kao subjekti unosimo u spoznaju onoga što smatramo objektom spoznaje, postoje li objekti spoznaje koji su u samome subjektu neovisno o iskustvu, spoznajemo li uopće ono što nazivamo vanjskim svijetom, u koju se vrstu spoznaje možemo pouzdati kao izvjesnu, je li moguća i drugačija spoznaja od one kojom smo zadani itd. Baveći se ovim pitanjima, učenik osvještava razliku između osjetilne i razumske spoznaje, razumijeva različite načine utemeljenja znanja u različitim znanstvenim područjima te unapređuje svoju sposobnost spoznavanja razlučujući različite razine spoznavanja i shvaćajući njihov doseg.

C.2.3. Djelovanje i orijentacija

Promišljanje o fenomenu morala, odnosno o moralnom prosuđivanju i djelovanju, predstavlja treću domenu u učenju i poučavanju Filozofije. U sklopu ove domene proučava se etika ili filozofija morala. Razmatranjem djelovanja pod vidom moralnosti učenik upoznaje različite etičke teorije i filozofske pozicije relevantne za moralnu prosudbu. Sposobnost prepoznavanja i propitivanja različitih moralnih problema iz raznih aspekata uz poznavanje filozofskih stajališta predstavlja osnovu za izgradnju vlastitog utemeljenog stava o bitnim moralnim i etičkim pitanjima te osobnu prosudbu etičkih pozicija. Proučavanjem etike učenik razvija sposobnost razumijevanja različitih vrijednosnih stavova i, uz priznavanje drugačijeg, može izraziti kritiku stava različitog od svojega, ali i argumentirano braniti vlastita uvjerenja. Razvojem svjesnosti o povezanosti etike i svakodnevnog života uobličava se sposobnost primjene dobivenih teoretskih znanja na konkretne životne situacije (u međuljudskim odnosima te u odnosu čovjeka prema ne-ljudskim živim bićima i prirodi), što ne znači samo put od teorije prema praksi nego podrazumijeva i put od vlastitih iskustava do etičkih pojmova, odnosno od konkretnih problema do teorijskih pristupa. Na taj se način pronalaze orijentiri važni za donošenje odluka u svakodnevnim moralnim dilemama, ali i za izgradnju temeljnog etičkog stava kao bitnog čimbenika smislenog i ispunjenog života.

C.2.4. Društvo i politika

Čovjek kao društveno biće i njegova težnja da stvara, održava i uređuje zajednice temeljna je tema četvrte domene. U ovoj se domeni, među ostalim, problematiziraju različiti oblici ljudskih zajednica (uključujući društvo i državu), motivi njihova nastanka i promišljanje o najboljem obliku društvenog uređenja. Učenik se ovdje upoznaje s ključnim problemima filozofije društva, filozofije politike i filozofije prava poput problema slobode, jednakosti, pravednosti, odgovornosti, moći, općeg dobra, demokracije, solidarnosti, prava, odnosa politike i ekonomije i dr. Proučavanjem odabranih filozofskih tekstova i analizom aktualnih događanja, učenik dobiva uvid u društvene i političke probleme te razvija sposobnost primjene usvojenih znanja na konkretne životne situacije. Upoznajući učenika s različitim pogledima na pitanja o društvu, politici i pravu, cilj je osposobiti ga za oblikovanje i argumentiranje vlastitih stavova te kritičko propitivanje vlastitih i tuđih stavova u društvenom kontekstu. Pritom se artikulira ideja tolerancije, osobito u kontekstu demokracije, čime se stvara temelj za aktivnog građanina koji promišlja.

C.2.5. Stvaralaštvo i umjetnost

Promišljanje o ljudskom stvaralaštvu predstavlja petu domenu učenja i poučavanja Filozofije. U njoj se proučavaju pitanja lijepog i umjetnosti, odnosno problemi estetike i filozofije umjetnosti. Učenik promišlja o prirodno lijepom kao različitom od umjetnički lijepog, o umjetnosti kao oponašanju ili pak stvaranju nečeg novog, o razvoju umjetničkog izražaja kroz povijest, o dojmu koji umjetničko djelo ostavlja na recipijenta, o statusu umjetničkog djela, o uvjetima i kriterijima stvaranja i prosuđivanja lijepog i umjetnosti, o autoru umjetničkog djela, tj. umjetniku, o pitanjima svrhe i oblika umjetničkog djela, o razumijevanju umjetničkog djela te o mogućem kraju umjetnosti. Poučavanje u ovoj domeni usredotočeno je na približavanje filozofskih stajališta o problemima lijepog i umjetnosti u različitim povijesnim razdobljima i filozofskim učenjima te približavanje estetičkih stavova osjetilnom iskustvu učenika. Proučavanjem odabranih filozofskih tekstova i analizu umjetničkih djela učenik uviđa probleme estetike i stječe sposobnost primjene usvojenih znanja na konkretne umjetničke izražaje i životne situacije.

C.2.6. Znanost i objašnjenje

Kada je predmet znanstvenog proučavanja sama znanost, govorimo o filozofiji znanosti. Ona je tema šeste domene učenja i poučavanja Filozofije. U sklopu ove domene učenik proučava pitanja filozofije znanosti kao što su: koje skupove uvjerenja možemo smatrati znanjem, koja objašnjenja možemo smatrati znanstvenima, teorije znanstvenog objašnjenja,

problem znanstvenog redukcionizma, na čemu temeljimo tvrdnje o znanju, strukturu znanosti (pojmove, zakone i teorije), razvoj znanosti, znanstvene revolucije i druga pitanja. Osim općih problema filozofije znanosti moguće je proučavati i odabrana pitanja posebnih znanosti (egzaktnih, prirodnih, društvenih, humanističkih, tehničkih i dr.) koje učenik podvrgava filozofskoj analizi i kritici. Baveći se ovim pitanjima, učenik se osposobljava za samostalnu procjenu problema i metoda znanosti te za primjenu naučenog na konkretne znanstvene probleme s kojima će se susretati kako u profesionalnom tako i u svakom drugom aspektu života.

C.2.7. Um i tijelo

Potraga za odgovorom na pitanje »što je um?« temelj je filozofije uma. Tom traganju posvećena je sedma domena učenja i poučavanja Filozofije. Proučavajući ovu temu učenik se susreće s filozofskim i drugim objašnjenjima uma, čovjekovih mentalnih procesa i stanja. Razmatraju se različita stajališta o prirodi uma, problemu odnosa uma i tijela, fenomenu svijesti, identitetu, intencionalnosti, umu kao izvoru našeg ponašanja, odnosu uma spram svijeta izvan njega, umu kao sveukupnosti mentalnog života, svodenju uma na stanja i procese mozga (fizikalizam), te ostalim problemima filozofije uma. Unutar ove domene učenik se susreće i s pitanjima o umu koja nisu vezana uz čovjeka (ne-ljudska živa bića, strojevi itd.), odnosno s pitanjem može li materija misliti te s problemom mogućeg stvaranja umjetne inteligencije. Promišljajući ove probleme, učenik uviđa kompleksnost ove problematike te ih povezuje s drugim filozofskim sadržajima i vlastitim iskustvom.

C.2.8. Jezik i značenje

Ljudsko iskustvo neodvojivo je od jezika jer se njime oblikuje i posreduje. Stoga je filozofija jezika predmet osme domene učenja i poučavanja Filozofije. Pitanja ove domene usko su povezana i s teorijom spoznaje jer se i naša spoznaja uobličava i posreduje samim jezikom. Učenik se ovdje susreće s problemima teorije značenja, odnosa smisla i značenja, pitanjem podrijetla jezične sposobnosti, odnosom jezika i mišljenja i drugim važnim pitanjima vezanima uz filozofiju jezika. Proučavanjem ovih pitanja, učenik osvještava važnost jezika i odnosa jezika, mišljenja i stvarnosti.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, SADRŽAJI I RAZINE USVOJENOSTI PO RAZREDIMA I DOMENAMA

Napomena:

Predlaže se da se prvi i drugi ishod svake domene ostvaruje predloženim temama ili temama koje nisu predložene, a nastavnik ih smatra primjerenima, u sklopu trećeg ishoda (filozofska analiza i argumentacija).

Kako pojmovi dobivaju značenje tek unutar nekog filozofskog sustava, prvi se ishod unutar svake domene ostvaruje drugim i trećim ishodom.

U prvom i drugom ishodu od učenika se očekuje raspon od poznavanja do analize i argumentiranog osvrta na dijelove filozofskih sustava usmjerene na rješavanje pojedinih filozofskih problema koje upoznaje radom na fragmentima filozofskih djela uz učiteljevo vodstvo ili putem učiteljeva izlaganja o različitim filozofskim sustavima.

Trećim se ishodom od učenika očekuje sposobnost analize pojedinih problema na temelju filozofskih pojmova, pojmovnih sklopova, distinkcija, različitih argumentacijskih oblika iz perspektive različitih filozofskih pozicija.

Pod naslovom »Razrada ishoda« sugerirane su neke teme i problemski sklopovi koji mogu biti polazišta za raspravu i uvod u pitanja na koja se nastoji odgovoriti. Popisane su samo neke moguće teme i problemski sklopovi koje učitelji mogu koristiti u nastavi, ali mogu osmisliti i vlastite vezane uz domen. Zahtjevi ovog ishoda zaokružuju se na kraju svake od cjelina pri čemu učenik pokazuje umijeće različitih načina razmatranja problema, svjestan utemeljenja i ograničenja različitih filozofskih perspektiva.

Od tema navedenih u razradi ishoda za izborne domene učitelj odabire neke od predloženih tema/pojmova/sustava, a može se odlučiti i za istraživanje nekog dodatnog pojma/sustava/teme povezane s domenom.

Ako se učitelj odluči za ekstenzivniju i dublju obradu neke od triju obveznih domena, u razradama ishoda predložene su neke teme, no mogu se obrađivati i teme koje nisu navedene, a vezane su uz izabranu domen.

U tablicama su odgojno-obrazovni ishodi učenja i poučavanja Filozofije označeni troslovnom kraticom FIL, zatim oznakom domene, primjerice A, te brojčanom oznakom ishoda unutar određene domene.

U tablicama se nalazi opis razine »dobar« usvojenosti (ostvarenosti) odgojno-obrazovnih ishoda, a detaljan opis svih četiriju razina – zadovoljavajuća, dobra, vrlo dobra i iznimna – naći će se u metodičkome priručniku.

A. Postojanje i svijet

odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA A.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o postojanju i o svijetu.	Učenik u raspravi o postojanju i svijetu na ispravan način koristi sljedeće pojmove: svijet, bit, biće, bitak, idealno i materijalno, kretanje i mirovanje, vrijeme i prostor, ideja, supstancija, imanentno i transcendentno, kauzalitet, nužnost, slučaj, sloboda, čovjek, bog, priroda, volja.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.
	IZBORNI DIO Učenik u raspravi o postojanju i svijetu na ispravan način koristi sljedeće pojmove: egzistencija, narativ, život, komunikacija, značenje, dekonstrukcija.	

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi (poput riječi svijet, bit, biće...) dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava.

Mogući primjer za djelić sadržaja ove domene jest poći od pitanja trećeg ishoda – Postoji li išta trajno u vremenu? Razmotriti mogućnost odgovora kroz npr. Heraklitove, Platonove i Aristotelove tekstove (2. ishod), te tako pratiti različita oblikovanja pojma svijet, idealno, odnosa idealnog i materijalnog, razloga uvođenja pojmova ideja i supstancija, itd. (1. ishod).

SŠ FILOZOFIJA A.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o svijetu i postojanju.	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće metafizičke/ontološke pozicije: idealizam, materijalizam, monizam, pluralizam, panteizam, determinizam, teleologija, panlogizam, jedna kritika intelektualnog utemeljenja.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
	IZBORNI DIO Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće metafizičke/ontološke pozicije: hermeneutika, vitalizam, voluntarizam, filozofija egzistencije, egzistencijalna filozofija, postmoderna. Učenik opisuje i objašnjava pojedine pozicije u području filozofske antropologije i filozofije prirode.	

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora:

- zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja.
- ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki
- promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke
- uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki
- traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo
- usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode

Mogući primjer za djelić sadržaja ove domene jest poći od sklopa pitanja trećeg ishoda – Što je razlika između živog i neživog? Koja obilježja čovjeka bitno razlikuju od ostalih živih vrsta? Jesu li to razlike samo u stupnju ili u biti? U razgovoru s učenicima ispitati npr. Aristotelov teleološki smjer koji bitnu razliku vidi u mogućnosti samopokretivosti živih bića prema svojoj svrsi i Holbachov deterministički koji ne vidi bitnu razliku između živog i neživog. Učitelj može s učenicima propitati moguće razloge i implikacije pristajanja uz jedan ili drugi smjer.

SŠ FILOZOFIJA

A.3.

Učenik analizira probleme u svijetu povezane s metafizikom i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.

Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim.

Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova:

1. Je li svijet uređen i je li taj red usklađen s našim umom?
2. Možemo li mnoštvo pojava svesti na ograničen broj elemenata koji ih grade? Jesu li ti elementi materijalni? Možemo li ih svesti na jedno?
3. Postoji li išta trajno u vremenu? Je li prostor djeljiv? Kako se klasični filozofski koncepti ogledaju u suvremenoj fizici?
4. Kakav je ontološki status različitih vrsta objekata (npr. umjetničko djelo, Hamlet, Island, Francuska revolucija, crveno, prijateljstvo, 5, =, elektron, natrijev klorid)? Jedan, dva, tri... koliko ima stvarnosti?
5. Imaju li bića svrhu? Mogu li ljudi biti slobodni ako je svijet determiniran? Stvara li svijet svijest ili svijest svijet?
6. Koje sve predmete prihvaćamo kao postojeće u svakodnevnoj komunikaciji? Imaju li stvari svoju bit ili je mi njima pridajemo? Postoje li različite vrste živih bića (poput mačaka, tigrova, lavova...) ili ih mi dijelimo kako bismo se lakše orijentirali u živom svijetu?
7. Što je razlika između živog i neživog? Koja obilježja čovjeka bitno razlikuju od ostalih živih vrsta? Jesu li to razlike samo u stupnju ili u biti?

Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje.

Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).

B. Spoznaja i znanje

odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA B.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o	Učenik u raspravi o problemima spoznaje i znanja na ispravan način koristi sljedeće pojmove: subjekt – objekt, spoznaja, osjetilnost i razum, intuicija, istina, opravdanje, dokaz, svjedočanstvo (evidencija), znanje, vjerovanje, subjektivno –	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.

problemu spoznaje i znanja.	intersubjektivno – objektivno, znanost, a priori, a posteriori. IZBORNI DIO Učenik u raspravi o problemima spoznaje i znanja na ispravan način koristi sljedeće pojmove: dijalektika, činjenica, vrednota, korist, iskustvo, intencionalnost, intuicija.	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi (poput riječi istina, razum, osjetilnost, znanje ...) dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava. Mogući primjer za djelić sadržaja ove domene jest pratiti različita poimanja razuma u djelima npr. Lockeja i Platona.		
SŠ FILOZOFIJA B.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o spoznaji i znanju.	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane s teorijom spoznaje te opisuje i objašnjava različite teorije istine: teorije istine (adekvacija, koherencija), skepticizam, znanje kao prisjećanje (anamnesis), racionalizam, empirizam, kriticizam. IZBORNI DIO Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane s teorijom spoznaje: realizam i antirealizam, znanje kao otkriće dijalektičkog procesa, solipsizam, pozitivizam, pragmatizam, fenomenologija i hermeneutika. Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravi o odnosu znanja i moći i o problemu definicije znanja.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke • uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki • traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo • usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode		
SŠ FILOZOFIJA B.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s teorijom spoznaje i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Je li čokolada slatka? Je li limunada kisela? Je li ijedan osjet spoznaja svojstva neke stvari? Spoznajemo li osjetima odnose između predmeta? Vidimo li da se Zemlja okreće oko Sunca? Koja je razlika osobnog i	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.

	znanstvenog svjedočanstva? 2. Zašto vrijedi Pitagorin poučak? Možemo li i o predmetima koji nisu matematički doći do istina samo upotrebom razuma? Je li za teoriju dovoljno da bude konzistentna da bi bila prihvatljiva? 3. Postoje li spoznaje do kojih nismo došli putem iskustva? Spoznajemo li vlastito postojanje iskustvom ili neovisno o njemu? Jesu li temeljni oblici našega spoznavanja unaprijed određeni ili izgrađeni iskustvom? 4. Znamo li ili vjerujemo da ćemo žeđ utažiti pijući vodu? Možemo li znati išta o vanjskom svijetu? 5. Jesu li vrijeme i prostor svojstva vanjskog svijeta ili načini na koji ga mi doživljavamo? Postoje li činjenice same za sebe, bez tumačenja? 6. Na čemu temeljimo tvrdnje u različitim znanostima (matematici, fizici, biologiji, povijesti, leksikografiji, sociologiji...)? Na čemu temeljimo tvrdnje o znanju u svakodnevnom životu? 7. Spoznajemo li mi »stvari« ili samo vjerujemo da nešto postoji iza kompleksa osjeta? Ima li ičega izvan naše svijesti?	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje. Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).		

C. Djelovanje i orijentacija		
odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA C.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o dobrom karakteru i djelovanju.	Učenik u raspravi o dobrom karakteru i djelovanju na ispravan način koristi sljedeće pojmove: moral, etika, djelovanje, ljudska narav, sloboda, volja, odgovornost, dobro, vrlina (krepost), sreća (blaženstvo), savjest, dužnost, korist, vrijednosti, pravednost.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.
	IZBORNI DIO Učenik u raspravi o dobrom karakteru i djelovanju na ispravan način koristi sljedeće pojmove: svrha (smisao) života, moć, afekti, krivnja, zlo, moralni osjećaj, moralna sankcija, običajnost, otuđenje, suosjećanje (sućut), drugost, ljubav, prijateljstvo, poštovanje, tolerancija, jednakost, solidarnost, društveni ugovor, prava, interes, ugođa, skrb, život, smrt, zdravlje, tehnika/tehnologija, priroda/okoliš, antropocentrizam i biocentrizam.	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi (poput riječi etika, ljudska narav, dobro ...) dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava. Mogući primjer za djelić sadržaja ove domene jest u usporedbi npr. Aristotelove i Benthamove etike pratiti sasvim drugačije pojmova etike i dobra.		
SŠ FILOZOFIJA C.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o dobrom karakteru i djelovanju.	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće etičke pozicije: etički intelektualizam, eudaimonizam, deontološka etika, konzekvencijalistička etika, bioetika.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
	IZBORNI DIO Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće etičke pozicije: hedonizam, emotivizam, relativizam i apsolutizam, metaetika, stoicizam, egzistencijalistička etika, etika vrijednosti, etika odgovornosti, etika skrbi, feministička etika, etika pravednosti, etika diskursa, psihologija morala, evolucijska etika, religiozna etika, etika sposobnosti.	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke • uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki • traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo • usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode		
SŠ FILOZOFIJA C.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s etikom i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Je li čovjek po naravi dobar ili zao? Je li čovjek po naravi altruističan ili egoističan? Može li se i smije li se čovjek poboljšavati (tjelesno, kognitivno, moralno) pomoću suvremene znanosti i tehnologije? 2. Što je etički (ne)prihvatljivo u medicinski potpomognutoj oplodnji? Je li pobačaj opravdan s obzirom na sukob prava žene/trudnice i prava embrija/fetusa? Što znači »odgovorno seksualno ponašanje« s obzirom na problematiku intimnih veza, kontracepcije, seksualnog uzdržavanja i promiskuiteta? 3. Je li homoseksualnost stvar izbora? Je li homoseksualnost »(ne)prirodna« i »(ne)normalna«? Trebaju li homoseksualne osobe imati jednaka prava kao i osobe heteroseksualne orijentacije? 4. Je li »iznajmljivanje« vlastitog tijela u svrhu zarade nemoralno, odnosno protivno etičkim principima? U kojoj je mjeri prostituiranje stvar slobodne i autonomne odluke, a u kojoj stvar određene prisile? Treba li prostituciju legalizirati i pod kojim uvjetima? 5. Je li smrtna kazna i pod kojim uvjetima etički opravdana?	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.

	Ima li pojedinac, uz pravo na život, i »pravo na smrt«? Treba li moralno osuđivati samoubojstvo? Koji se etički argumenti mogu navesti u prilog eutanaziji (pasivnoj i aktivnoj, dobrovoljnoj i nedobrovoljnoj), a koji protiv nje? 6. Kakav je tradicionalni odnos ljudi prema životinjama i kako se to odražava na današnji tretman životinja? U koje se sve svrhe danas iskorištavaju, muče i ubijaju životinje, a u kojim bi se područjima mogle i trebale napraviti neke promjene? Jesu li životinje objekt ljudskih moralnih dužnosti i imaju li ikakva prava? Što sve uključuju »prava životinja«?	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje. Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata, te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).		

D. Društvo i politika		
odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA D.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o društvu primjerenom čovjeku.	Učenik u raspravi o društvu i politici na ispravan način koristi sljedeće pojmove: pojedinac, zajednica, društvo, država, vlast, politika, ekonomija, sloboda, jednakost, solidarnost, društveni ugovor, demokracija, moć, pravo, pravednost.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi (poput riječi država, društveni ugovor, pravednost...) dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava.		
SŠ FILOZOFIJA D.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o društvu primjerenom čovjeku.	Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o pravednosti, utemeljenju države, odnosu prava i moći, te odnosu politike i ekonomije.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke		

- uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki
- traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo
- usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode

SŠ FILOZOFIJA D.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom društva politike i prava i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Što je demokracija i je li to najbolje društveno uređenje? Je li demokracija nužno povezana s idealima slobode, jednakopravnosti i solidarnosti? 2. Gdje su granice uplitanja države u život pojedinca? Moramo li žrtvovati privatnost da bismo imali sigurnost? 3. Postoji li razlika između spola i roda kao »prirodno danog« i »kulturno konstruiranog«? Trebaju li se spolne/rodne razlike odražavati na socijalnoj i političkoj razini? 4. Kako se dosljedna primjena principa pravednosti i solidarnosti reflektira na problem siromaštva? Što pojedinci, a što društvene i državne institucije trebaju i mogu poduzeti po pitanju smanjenja ili iskorjenjivanja siromaštva? 5. Je li domoljublje etička vrlina ili čak etička dužnost? Jesu li patriotizam i/ili nacionalizam proturječni s kozmopolitizmom? 6. Je li upotreba nasilja i pod kojim uvjetima etički opravdana? Mogu li se terorističke aktivnosti pozivati na načelo »cilj opravdava sredstva«? Na kojim se etičkim principima temelji teorija »pravednog rata«?	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.
--	--	--

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje.

Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata, te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).

E. Stvaralaštvo i umjetnost

odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA E.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o umjetnosti i ljudskom iskustvu i razumijevanju umjetničkog.	Učenik u raspravi o ljudskom iskustvu i razumijevanju umjetnosti na ispravan način koristi sljedeće pojmove: estetika, lijepo, estetički sud, osjetilnost, umjetničko djelo, oponašanje, stvaranje, ekspresija, značenje, fikcija, autonomija, kič, originalnost, interpretacija, recepcija.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava.		
SŠ FILOZOFIJA E.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o umjetnosti i ljudskom iskustvu i razumijevanju umjetničkog.	Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o odnosu umijeća i kreativnosti, definicije umjetnosti i njezinoj funkciji, kriterijima lijepoga, te razlikovanju umjetnosti od ne-umjetnosti.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke • uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki • traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo • usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode		
SŠ FILOZOFIJA E.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom umjetnosti i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Kako postoji umjetničko djelo? Postoji li razlika između umjetničkog djela i stvari? Po čemu možemo prepoznati umjetničko djelo? Koja svojstva nešto treba posjedovati da bi bilo umjetničko djelo? Jesu li umjetnička djela vječna? Gdje se nalazi značenje? Je li ljepota u oku promatrača? 2. Kakav je odnos umjetnosti i stvarnosti? Laže li umjetnost? Je li umjetnost privid? Postoji li istina umjetnosti? Može li se umjetnošću nešto spoznati? 3. Čemu služi umjetnost? Treba li umjetnost biti poučna? Smije li umjetnost biti nemoralna? Može li umjetnost biti zabavna? Oslobađa li umjetnost? 4. Je li umjetnost mrtva? U čemu je razlika između tradicionalne i suvremene umjetnosti? Može li se uživati u suvremenoj umjetnosti? Mora li umjetnost biti originalna? Mora li umjetnost biti lijepa?	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje. Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija		

različitih znanosti koje u školi uče).

F. Znanost i objašnjenje

odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA F.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o znanosti.	Učenik u raspravi o znanosti i znanstvenoj metodologiji na ispravan način koristi sljedeće pojmove: hipoteza, objašnjenje, dedukcija, indukcija, analogija, abdukcija, heuristika, znanstvena teorija, model, znanje što i znanje kako, znanstveni realizam i antirealizam.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava.		
SŠ FILOZOFIJA F.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o znanosti.	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane sa filozofijom znanosti: pozitivizam, verifikacionizam, falsifikacionizam, redukcionizam, holizam, znanost kao smjena paradigmi, pragmatizam.	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke • uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki • traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo • usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode.		
SŠ FILOZOFIJA F.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom znanosti i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Kako formulirati znanstveno pitanje? Što možemo smatrati svjedočanstvom za neku teoriju? Što čini dobro objašnjenje neke pojave? Kako prosuditi koji je model najbolji za objašnjenje neke pojave? Kako možemo biti sigurni u istinitost neke znanstvene tvrdnje? Što neka znanstvena teorija znači u svakodnevnom životu? 2. Možemo li išta znati bez redukcije? Možemo li biti sigurni da redukcijom nismo ispustili nešto važno? Kako unaprijed možemo znati da će ono što promatramo biti relevantno za objašnjenje? Kako možemo tvrditi o uzročnosti kada opažamo	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.

	samo korelacije? 3. Po čemu se razlikuje znanje u matematici, prirodnim znanostima, društvenim znanostima, humanističkim znanostima i tehničkim znanostima? 4. Kako razlikovati znanstvene od ne-znanstvenih tvrdnji? Može li se ijedna opća znanstvena tvrdnja verificirati? Može li se svaka falsificirati? 5. Razvija li se znanost linearno? Kako je moguće da se znanstveno znanje s vremenom mijenja i napušta vjerovanja koja su se smatrala znanjem? Možemo li to očekivati i za sadašnja vjerovanja? 6. Postoje li etičke granice znanstvenih istraživanja? Je li svako novo znanje dobro? Smije li se u određenim slučajevima zaustaviti/spriječiti znanstveno istraživanje? Utječe li izvor financiranja na vjerodostojnost znanstvenih istraživanja?	
--	---	--

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje.

Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).

G. Um i tijelo

odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA G.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o umu i tijelu.	Učenik u raspravi o pitanjima odnosa uma i tijela na ispravan način koristi sljedeće pojmove: um, tijelo, intencionalnost, mentalna stanja, identitet, svijest, umjetna inteligencija, ja.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi (poput riječi svijest, ja, um, umjetna inteligencija...) dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava.

SŠ FILOZOFIJA G.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o umu i tijelu.	Učenik opisuje i objašnjava elemente pojedinih misaonih sustava koji ilustriraju sljedeće pozicije povezane s pitanjima o umu i tijelu: fenomenologija, idealizam, dualizam, fizikalizam. Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o intencionalnosti, odnosu uma i tijela, mogućnosti »umjetne inteligencije« i mogućnosti svijesti u ne-ljudskih živih bića.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
--	--	---

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke • uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki • traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo • usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode		
SŠ FILOZOFIJA G.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom uma i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Što znači imati um? Je li um isto što i mozak? Kakav je odnos između mozga (tijela) i mentalnih stanja (uma)? 2. Što znači imati svijest? Mogu li računala misliti? Može li računalo znati kako je to biti računalo? 3. Jesam li ja moje tijelo ili moj um? Što sam ja? Hoće li sa mnom išta biti nakon smrti?	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje. Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učitelja o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).		

H. Jezik i značenje		
odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
SŠ FILOZOFIJA H.1. Učenik koristi pojmove relevantne u raspravi o jeziku i značenju.	Učenik u raspravi o pitanjima o jeziku na ispravan način koristi sljedeće pojmove: jezik, govor, referencija, smisao, označitelj, označeno, značenje, gramatika, pragmatika, znak, simbol.	Učenik vlastitim riječima navodi razlike između relevantnih pojmova i objašnjava odnose u koje ulaze.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni – drugim i trećim ishodom ove domene. Važno je da učenik uoči kako iste riječi (referencija, značenje, jezik itd.) dobivaju posve drugačija značenja (odnosno jesu sasvim drugačiji pojmovi) unutar različitih sustava.		

SŠ FILOZOFIJA H.2. Učenik opisuje i objašnjava pojedine misaone sustave koji nastoje dati odgovore na pitanja o jeziku i značenju.	Učenik opisuje i objašnjava pojedine filozofske pozicije u raspravama o odnosu jezika i značenja, podrijetlu jezičnih sposobnosti, te odnosu jezika i mišljenja.	Učenik izdvaja argumentacijsku strukturu filozofskog teksta ili izlaže neke osnovne elemente nekih filozofskih sustava i opisuje njihove odnose.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Kako stoji u Napomeni. Vježbanjem analize različitih filozofskih tekstova i/ili razgovora: • zašto neki autor uvodi pretpostavke koje uvodi, na koje se stavove autor u iznošenju teze oslanja • ispitivanjem implikacija različitih filozofskih pretpostavki • promišljanjem o razlozima pristajanja na različite filozofske pretpostavke • uspoređivanjem vlastitih uvjerenja i različitih filozofskih pretpostavki. • traganjem za slučajevima u kojima na te pretpostavke neosviješteno pristajemo • usmjeravanjem učenika na uočavanje i razmatranje razlika i sličnosti te mogućih razloga tih razlika i sličnosti sustava koji se uvode.		
SŠ FILOZOFIJA H.3. Učenik analizira probleme u svijetu povezane s filozofijom jezika i sagledava mogućnosti njihovog rješavanja koristeći filozofsku analizu i argumentaciju.	Koristeći se temeljnim filozofskim pojmovima i pristupima učenik istražuje, opisuje i analizira probleme; navodi, uspoređuje, analizira i vrednuje moguća rješenja problema iz očista različitih filozofskih teorija/pristupa; argumentirano zagovara rješenje koje drži najprihvatljivijim. Prijedlog mogućih tema/problemskih sklopova: 1. Što je jezik? Što sve uključuje znanje jezika? Jesu li jezične strukture urođene? Koji je status gramatičkih pravila? 2. Što je značenje? Gdje se značenje nalazi? Opisuje li jezik svijet ili ga oblikuje? Odnose li se riječi na vanjski svijet ili na naše mentalne predodžbe o njemu? Kako djelujemo riječima? 3. Oblikuju li jezične strukture mišljenje ili je obrnuto?	Učenik analizira problem služeći se relevantnim filozofskim pitanjima i konceptima.
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Tekstovi filozofa, učiteljevo izlaganje o njihovim misaonim sustavima i sadržaj rasprave o odabranom problemu.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: U razradi ishoda predložene su moguće teme/problemski sklopovi, no učitelji mogu uvesti i svoje. Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom koja može biti uvod u razmatranje nekog sustava vezanog uz domenu ili diskusijom potaknutom tekstom i/ili izlaganjem učenika o nekom sustavu vezanom uz domenu. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih znanosti koje u školi uče).		

E. POVEZANOST S DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Glavni pokretač filozofije želja je za razumijevanjem svih segmenata svijeta i života. Ona je prirodno povezana s predmetima Logika i Etika kao svojim disciplinama te s Hrvatskim jezikom i književnošću (pitanje jezika, refleksija o svijetu i životu).

Posebno je povezana s društveno-humanističkim područjem (dotiče se većine tema unutar ovoga područja): Psihologijom (pitanje racionalnosti, identiteta, spoznaje, cjelovitosti osobe), Sociologijom (promišljanje o čovjeku kao društvenom biću), Politikom i gospodarstvom (pitanje oblikovanja društvenih uređenja i odgovarajućih ekonomskih odnosa), Povijesti (razvoj ideje/a u povijesti, razvoj društva i odgovarajućih društvenih odnosa), Geografijom

(problematizacija čovjekova položaja u svijetu, njegove odgovornosti spram svijeta i prirode, tj. zaštitom okoliša), a s Vjeronaukom je veže pitanje o postanku svijeta i promišljanje o čovjeku kao moralno odgovornom biću.

Povezanost Filozofije s prirodoslovnim područjem najviše je izražena u pitanjima ontologije i teorije spoznaje (metodologije, izvjesnosti spoznaje i znanja). S Fizikom je vezuje propitivanje prirode i svijeta u kojem živimo. Odgovor na prirodu postanka svijeta traže i jedna i druga, što ih nerazdruživo povezuje, pogotovo uzevši u obzir samo ishodište fizike. S Matematikom ju povezuje strogo i apstraktno mišljenje, pitanje statusa matematičkih objekata i utemeljenosti matematike. Poveznice s Biologijom u prvom su redu ontologija i filozofska antropologija, npr. pitanje nastanka i razvoja života i vrsta.

S umjetničkim područjem povezuje ju propitivanje cilja i svrhe umjetnosti, čovjekovog stvaralaštva, umjetničke interpretacije, percepcije, doživljajnosti, kreativnosti.

Informatička pismenost važna je za snalaženje i komuniciranje s filozofskim sadržajima.

S jezično-komunikacijskim područjem Filozofija je povezana jasnim i preciznim iznošenjem misli koje omogućava kvalitetnu komunikaciju i suradnju. Sadržajno su povezane analizom i interpretacijom tekstova te problemima filozofije jezika.

Međupredmetne teme ostvaruju se na sadržajnoj razini (putem obrade pojedinih tema). Građanski odgoj i obrazovanje te Održivi razvoj, s kompetencijama koje razvijaju, povezani su sa svim domenama Filozofije. Tema Učiti kako učiti povezana je s kompetencijama koje se razvijaju u nastavi Filozofije. Tema Zdravlje povezana je prije svega s domenama Postojanje i svijet te Djelovanje i orijentacija, a Osobni i socijalni razvoj osobito s domenama Djelovanje i orijentacija te Društvo i politika, dok je veza s Poduzetništvom tendencija prepoznavanja vlastitih i tuđih potencijala, kao i izrada strategija planiranja.

F. UČENJE I POUČAVANJE PREDMETA

F.1. Iskustva učenja

Osobitost predmeta Filozofija, u odnosu na većinu drugih nastavnih predmeta, svojevrsna je isprepletenost subjekta i objekta istraživanja. Naime, u učenju i poučavanju filozofije treba poučavati o filozofiji, a filozofija je ujedno metoda poučavanja. Princip »filozofijom o filozofiji« nije nikakva prepreka za učitelja i učenika nego predstavlja otvaranje mogućnosti za dobro upoznavanje učenika s onim što filozofija jest, može i treba biti.

Kao prvo, stječući uz učiteljevu pomoć znanje o filozofiji, učenik se upoznaje s filozofskim pristupom problemima (tj. s metodama filozofije), s poviješću filozofije (tj. poviješću ideja kao poviješću razvoja filozofskih teorija, uključujući ključne filozofe) te s filozofskim pitanjima i filozofskim pojmovljem. Time također spoznaje da filozofija nije samo skup znanja o određenom području (filozofija kao jedna od znanosti), nego da ona »pokriva« upravo sva područja života i svijeta te da promišlja predmete i metode drugih znanosti (filozofija kao meta-znanost), odnosno da je ona neka vrsta »znanja o znanju«. U tom je smislu važno uzajamno povezivanje Filozofije sa sadržajima drugih nastavnih predmeta, od Logike i Etike, preko drugih predmeta iz društveno-humanističkog, jezično-komunikacijskog, prirodoslovno-matematičkog i umjetničkog područja, do međupredmetnih tema.

Kao drugo, uz stjecanje znanja o filozofiji, učenje i poučavanje filozofije treba voditi usvajanju i razvijanju filozofskih vještina – poticati i njegovati sposobnost filozofiranja ili kritičkog promišljanja svojstvenog filozofiji. To se postiže samostalnom i zajedničkom analizom i interpretacijom filozofskih i drugih tekstova te nepristranom prezentacijom tuđih stavova i argumentiranom prezentacijom vlastitih stavova, a osobito dijalogom koji treba biti središnji moment učenja i poučavanja filozofije. Iskustvom čitanja tekstova i susretanjem s različitim stavovima učenik treba naučiti artikulirati vlastite stavove ne samo u usmenom obliku nego i stvaranjem vlastitih tekstova (eseja), čime razvija vještine akademske pismenosti.

Kao treće, učenjem i poučavanjem filozofije učenik treba prepoznavati probleme svakodnevnog života kao probleme koji zahtijevaju temeljitije promišljanje i dublju refleksiju, odnosno artikulirati probleme svakodnevnog života kao filozofske probleme, pronalazeći ono opće u kaosu pojedinačnosti uz pomoć filozofskih koncepata i teorija. To podrazumijeva i otkrivanje prethodno neprepoznatih problema, a time i približavanje »apstraktnih« filozofskih pojmova i stajališta iskustvu učenika.

Na taj se način u nastavnom procesu ozbiljuje dijalektika poučavanja i učenja, obrazovanja i odgoja te teorije i prakse, a raznolika iskustva učenja doprinose cjelovitom (kognitivnom, afektivnom, socijalnom, moralnom i estetskom) razvoju učenika, što je dodatno naglašeno širokim tematskim zahvatom predmeta Filozofija, koji je iskazan domenama i odgovarajućim temama.

Pojam razumijevanja za potrebe učenja i poučavanja razložen je u razinama usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda. Od učenika se ne zahtijeva razumijevanje filozofskih sustava u njihovoj cjelini i svim detaljima jer to, osim što nije cilj srednjoškolskog učenja i poučavanja filozofije, nije niti moguće ostvariti. No od njega se očekuje da u nastavnom procesu aktivno sudjeluje i, uz pomoć učitelja, istražuje. Kako bi se to postiglo, učenik se potiče na propitivanje svakoga teksta i učiteljeva izlaganja. Zahtijeva se da propituje valjanost argumentacije, uvjerljivost iskazanih i neiskazanih pretpostavki, razloge za odbačene alternative (često neiskazane u tekstu), da istražuje implikacije sustava mišljenja i slično. Preporučuje se da učenje i poučavanje započne otvaranjem pojedinih problema sugeriranih u razradi trećeg ishoda i razgovorom o njima, povezivanjem problema s učenikovim iskustvima, znanjima i vjerovanjima, pri čemu su učeniku na raspolaganju samo vlastita promišljanja i pri čemu učitelj s ostalim učenicima propituje njihovu logičku dosljednost i implikacije, a tek onda uvedu filozofski tekstovi koji probleme nastoje obuhvatnije razriješiti. Iskustvo takvog učenja i poučavanja treba se ogledati i u zahtjevima vrednovanja.

F.2. Uloga učitelja

Osnovna je uloga učitelja u učenju i poučavanju Filozofije planiranje, organiziranje, realiziranje i vrednovanje aktivnosti kojima će se ostvariti predviđeni ishodi, odnosno steći određena znanja i vještine. Pritom učitelj treba uzimati u obzir predznanja učenika i njegova stajališta kako bi ga kontinuirano i metodično uvodio u područje filozofije s kojim se do tada upoznao tek fragmentarno.

Bez obzira na autoritet koji među učenicima stječe svojim znanjem i držanjem, učitelj treba prije svega biti voditelj ili moderator aktivnosti koje se provode u učenju i poučavanju. Suradnički i konstruktivan odnos učitelja i učenika može se također ostvariti na razini planiranja i organiziranja učenja i poučavanja, jer predmetni kurikulum eksplicitno navodi da sadržaj i aktivnosti jednog dijela nastavnih sati tijekom godine učitelj definira sam, ovisno o vlastitom interesu, a uvažavajući interes učenika (učitelj mora, uz obradu triju obveznih domena, kao četvrtu domenu izabrati ili jednu od ponuđenih izbornih domena ili ekstenzivniju i dublju obradu jedne od obveznih domena).

Učiteljevo izlaganje i rad na tekstu povod su za diskusiju. Ona je najvredniji i najosjetljiviji dio učenja i poučavanja. Tek njome učitelj može procijeniti koliko je učenik razumio i doživio problem o kojemu se raspravlja i koliko mu je jasno ponuđeno rješenje. Tek u skladu s tom procjenom učitelj može dalje planirati učenje i poučavanje.

Učitelj učeniku treba omogućiti okružje u kojemu će se osjetiti slobodan iskazati svoje misli, no mora i očuvati visoku intelektualnu razinu na kojoj se diskusija izvodi ne gubeći iz vida njezin cilj. Smjer kojim će krenuti diskusija nije predvidiv, stoga takvo učenje i poučavanje od učitelja zahtijeva znatno dublje i šire poznavanje sadržaja od onoga koje pokazuje samim izlaganjem.

Učitelj se pri vođenju diskusije može voditi sljedećim smjernicama:

- Sadržaji koji se u diskusiji iznose trebaju biti relevantni.
- Uvjerenja učenika treba uvažavati, ali ona nisu argument (niti su to uvjerenja učitelja).
- Ako se netko ne slaže s tezom, on treba ukazati na premisu koja nije prihvatljiva i obrazložiti zašto te pokušati opravdati alternativu.
- Ne treba se pretjerano uplitati u diskusiju, nego je otvoriti učeniku.
- Ako učenik ne može doći samostalno do problema, treba ga usmjeravati prema njemu.
- Treba održavati diskusiju na razini načela, a ne osobnih uvjerenja.
- Prema učeniku treba se odnositi kao prema zrelom i ozbiljnom sugovorniku, a njegove misli uzeti ozbiljno i nastojati ih razumjeti.
- Uloga učitelja je i izlaganjem neprestano povezivati teme, kontekstualizirati ih i pomagati u aktualiziranju.
- Učitelj treba učeniku pokazati da je filozofija ne samo važna nego i nužna za razvijanje sposobnosti koje doprinose osvještavanju, artikuliranju, raspravljanju i rješavanju raznorodnih problema s kojima se čovječanstvo i danas suočava.

F.3. Materijali i izvori

Primarni materijal za učenje i poučavanje Filozofije jesu udžbenici izrađeni u skladu s kurikulumnim zahtjevima, ali se učitelj i učenik, u ostvarivanju predviđenih ishoda, ne bi trebao oslanjati samo na udžbenike, nego bi trebao koristiti i druge materijale koji će unaprijediti nastavu, odnosno učiniti je s jedne strane zanimljivijom, a s druge strane sustavnijom.

U obzir dolaze raznovrsni materijali: od rječnika, leksikona i enciklopedija, znanstvenih i stručnih članaka u časopisima te poglavlja iz znanstvenih i stručnih knjiga, preko novinskih članaka iz različitih medija, online materijala (npr. društvenih mreža i slično), do primjera iz književnosti i likovne umjetnosti te filmova. U domenama koje se tiču etičke, socijalno-političke i estetičke problematike (Djelovanje i orijentacija; Društvo i politika; Stvaralaštvo i umjetnost) dodatni materijali koji ne pripadaju filozofskom i znanstvenom diskursu od posebne su važnosti, ali preporučuju se i u drugim domenama.

Također se, u svrhu temeljitijeg upoznavanja s filozofskim djelima, preporučuje uvođenje lektire iz Filozofije. Pritom učitelj, procjenjujući interese i mogućnosti učenika te u skladu s obrađivanim temama i raspoloživim brojem sati može ponuditi za lektiru cjelovita djela, odabrana poglavlja iz opsežnijih djela ili kompilacije tekstova o određenim temama, vodeći računa o tome da broj stranica ne prelazi stotinu stranica tijekom jedne školske godine.

S obzirom na sve navedeno, dobra opremljenost učionica (priručna knjižnica, računalo, projektor, televizor itd.) predstavlja veliku prednost.

Sve ne-udžbeničke (metodičko-didaktički neobrađene) materijale učitelj treba prethodno pripremiti i prilagoditi, kako bi ti materijali mogli ostvariti svoju funkciju u učenju i poučavanju i kako bi se putem njih mogli postići predviđeni ishodi. U izboru, pripremi i prilagodbi ne-udžbeničkih materijala učitelj se može konzultirati sa samim učenicima, budući da uspjeh učenja i poučavanja u velikoj mjeri ovisi o učeničkoj percepciji važnosti i izazovnosti ponuđenih tema.

F.4. Okružje

Učenje i poučavanje Filozofije izvodi se uglavnom u učionici, ali se dijelovi učenja i poučavanja (osobito oni koji se tiču etičke, socijalno-političke i estetičke domene) mogu provoditi i u raznim oblicima izvanučioničke nastave.

S obzirom na učioničko učenje i poučavanje, preporučuje se izbjegavanje klasičnog uređenja razreda (nastavnička katedra okrenuta učeniku, a učeničke klupe složene jedna iza druge) te organizacija radnog prostora u vidu dijaloškog kruga i, kada to zahtijevaju radni zadaci, u vidu grupa.

U svakom slučaju, i učionički i izvanučionički dio učenja i poučavanja treba stvarati poticajno okruženje za usvajanje znanja i stjecanje vještina predviđenih predmetnim kurikulumom. Okruženje ne podrazumijeva samo ugodne prostorne uvjete nego i odgovarajuću atmosferu koja se stvara primjerenim odnosom učitelja prema učeniku, učenika prema učitelju i učenika međusobno.

F.5. Određeno vrijeme

Filozofija se poučava u 4. razredu gimnazije, i to najmanje 64 sata tijekom jedne školske godine.

Učitelj je odgovoran za to da raspoloživi broj sati rasporedi na takav način da budu primjereno ostvareni ishodi iz četiriju domena (tri obvezne i jedna izborna).

Nastava Filozofije predviđena je kao obvezna, no učenici je mogu birati i kao izbornu.

F.6. Grupiranje učenika

U razrednim odjelima moguće je formirati manje grupe koje će međusobno koordinirati osmišljavanje i provedbu aktivnosti, uz motiviranje, praćenje i pomoć učitelja.

Grupiranje učenika unutar razreda treba biti u službi temeljitog rada, ali i poticanja kreativnosti, što se može ostvariti i samostalnim i grupnim radom.

F.7. Učenici s teškoćama i daroviti učenici

Za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (učenici s teškoćama i daroviti učenici) učitelji planiraju kurikulum usmjeren na učenika. Osobitosti/teškoće učenika zahtijevaju njima sukladne individualizirane/diferencirane postupke, ciljeve učenja, razinu ostvarenosti odgojno-obrazovnog ishoda, opseg i dubinu sadržaja učenja te strategije i aktivnosti poučavanja kojima se žele ostvariti postavljeni ishodi, kao i načini vrednovanja ostvarenih postignuća.

G. VREDNOVANJE USVOJENOSTI ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA

Svrha vrednovanja i izvješćivanja u prvom je redu unapređivanje učenja i napredovanja učenika kao aktivnog sudionika u nastavnom procesu. Pri vrednovanju učitelj osobitu pozornost usmjerava na cjelovit razvoj i pozitivnu motivaciju učenika.

Elementi vrednovanja usklađeni su s trima odgojno-obrazovnim ishodima čije se ostvarenje predlaže u svim domenama predmetnog kurikuluma Filozofije. Usmjereni su na vrednovanje naučenog što se očituje u vrednovanju učenikovih znanja i vještina. Vrednovanje naučenog stoga se provodi u dva elementa pri čemu se prva dva odgojno-obrazovna ishoda vrednuju u prvom elementu, a treći odgojno-obrazovni ishod u drugom elementu ocjenjivanja:

- * Poznavanje filozofskih pojmova i sustava
- * Filozofska analiza i argumentacija

Vrednovanje naučenog usmjereno je na utvrđivanje usvojenosti ishoda.

Elementom poznavanje filozofskih pojmova i sustava učitelj ocjenjuje učenikovo poznavanje i primjereno korištenje relevantnih pojmova te sposobnost primjerenog opisivanja, objašnjavanja i uspoređivanja misaonih sustava navedenih u razradi ishoda za različite domene.

Elementom filozofska analiza i argumentacija učitelj ocjenjuje i procjenjuje učenikovu sposobnost analiziranja filozofskih problema i pokušaje njihova razrješavanja.

Vrednovanje naučenog rezultira ocjenom i provodi se periodično, a različitim oblicima vrednovanja može se provoditi i na svakom satu. Poželjno je ovaj tip znanja ispitivati esejskim tipom zadataka i usmenim odgovorom. Usmeni odgovor dobro je provoditi kroz strukturiranu razrednu diskusiju.

Preporučuje se da učitelj pri vrednovanju naučenog koristi različite metode vrednovanja.

Druge vrste provjera znanja nisu obvezne, ali učitelj ih može provesti. U njima prednost imaju zadaci esejskog tipa, problemski zadaci i analiza teksta. Vrednovati se mogu i prezentacije, istraživački radovi, izvještaji o filozofskoj lektiri i sl., pri čemu se učitelj vodi mogućnostima i afinitetima učenika.

Kriteriji vrednovanja i ocjenjivanja moraju biti jasno određeni i unaprijed poznati.

Formativni pristup vrednovanju (vrednovanje za učenje) ne rezultira ocjenom i usmjeren je na unapređivanje i prilagodbu budućeg učenja i poučavanja. Učitelj, u nastavnom procesu, kontinuirano prati napredovanje učenika i prema tome osmišljava daljnje načine učenja i poučavanja, a učenik dobiva povratne informacije o svome radu i napredovanju. Vrednovanje za učenje usmjereno je motiviranju učenika na rad i usvajanje znanja i vještina iz nastavnog premeta Filozofija.

Postupci kojima učitelj utvrđuje ovaj oblik vrednovanja mogu biti sudjelovanje i njegova kvaliteta u različitim vrstama dijaloga (odgovori na postavljena pitanja tijekom procesa poučavanja, samostalno postavljanje pitanja učitelju vezanih uz pojašnjenje ili dublji uvid u temu te razgovor s ostalim učenicima i učiteljem), predstavljanje radova /referata, plakata, opažanje učenika tokom individualnog i grupnog rada i slično.

Učenje i poučavanje Filozofije razvija samostalnost i odgovornost. Vrednovanje kao učenje daje uvid učeniku u proces (samo)vrednovanja koje se zasniva na promišljenoj i argumentiranoj kritici i samokritici što rezultira uspješnom prilagodbom osobnih pristupa učenju i preuzimanju veće odgovornosti za učenje.

Zaključna ocjena temelji se na ocjenama dobivenim iz raznovrsnih provjera i metoda vrednovanja koje se provode kontinuirano tijekom cijele nastavne godine, a kojima se provjerava učenikova usvojenost odgojno-obrazovnih ishoda. Zaključna ocjena ne mora biti aritmetička sredina pojedinačnih ocjena. U njezinom oblikovanju može pomoći i učiteljeva procjena učenikove samostalnosti i odgovornosti. Osim vrednovanja naučenog, učitelj pri oblikovanju zaključne ocjene treba imati u vidu sve oblike vrednovanja pa i one koji ne rezultiraju ocjenom (učenje za učenje i učenje kao učenje). O učenikovom postignuću, aktivnostima u nastavnom radu i uloženom trudu vode se pisane bilješke te individualni razgovori s učenikom i roditeljem.

Razine usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda izražavat će se brojčanom skalom od jedan do pet, a zaključna ocjena izriče se riječima i brojkom kao do sada (nedovoljan – 1, dovoljan – 2, dobar – 3, vrlo dobar – 4, odličan – 5).